
ARTYKUŁY

Irena Wojnar

Uniwersytet Warszawski

Wydział Pedagogiczny

ORCID: 0000-002-420-843

Gaston Mialaret – ostatni animator idei Nowego Wychowania

Summary

GASTON MIALARET. THE LAST ANIMATOR OF THE NEW EDUCATION

The article presents the activities and selected views of the French educationalist Gaston Mialaret on the centenary of his birthday. He was a long-time professor at Faculté des Lettres et Sciences Humaines at the University of Caen. He combined the taste for empirical research with interest in philosophy. He continued and enriched the concepts of the New Education, especially the lasting importance of simultaneous research on the subsequent stages of child development and the implementation of education based on the assumptions of development pedagogy. He developed proposals for progressive educational reform presented in 1947 in the project "Le plan Langevin-Wallon". On the background of the analysis of the changing role of education in the contemporary world, Mialaret showed the changing role of pedagogical studies and especially the new role of the teacher as an animator of educational acts and situations. The article emphasises the basic, in Mialaret's opinion, the importance of the so-called active methods enabling the enrichment of personality at all levels of education and the development of the educational, intellectual, civic and cultural potential of each student.

Key words: New Education / Progressive Education, animation, personality stimulation, active methods

red. Paulina Marchlik

Przemiany w myśleniu i działaniu pedagogicznym, jakie dokonały się od początku XX w., zachowują wartość trwale inspirującą, a związane są z obszarem krajów języka francuskiego (częściowo także w Stanach Zjednoczonych).

W różnych językach przemiany te określano za pomocą merytorycznie zróżnicowanych terminów. Jest to więc w równym stopniu Reformpädagogik, co Progressive Education czy attivismo pedagogico, przede wszystkim jednak zaistniało i utrzymało się określenie Education Nouvelle, czyli Nowe Wychowanie. Bogata jest bibliografia przypominanego ruchu, inicjatywy jego pionierów obejmujących kilka już kolejnych pokoleń, rozpoczynając od pionierskich badań psychopedagogicznych Alfreda Bineta po spektakularne doświadczenia Celestyna Freineta. Nie przeminęła sugestywna obecność myśli Jana Jakuba Rousseau.

Powołana formalnie w Calais w 1921 r. Ligue Internationale pour l'Education Nouvelle składała się z odrębnych ugrupowań narodowych. Szczególnie aktywna okazała się grupa francuska, której od początku przewodniczył Paul Langevin, następnie Henri Wallon, a w latach 1962–1969 – jego uczeń Gaston Mialaret. Powołano czasopismo „Les sciences de l'éducation – pour l'ère nouvelle”. Mialaret łączył inspiracje Nowego Wychowania z myśleniem naukowym, co znalazło wyraz w powołaniu Association des enseignants et chercheurs en sciences de l'éducation.

Mialaret zmarł w styczniu 2016 r., do końca aktywny, a w październiku 2018 r. przypadła setna rocznica jego urodzin. Był postacią dobrze znaną w środowiskach naukowo-pedagogicznych nie tylko na terenie Francji, ale i poza jej granicami, jako wykładowca, organizator licznych inicjatyw badawczych, animator międzynarodowych organizacji naukowych i społecznych związanych z problematyką pedagogiczną. Wielokrotnie przebywał w Polsce i miał u nas sporo przyjaciół. Zasluguje na przypomnienie jego pozycja naukowa i oryginalność myślenia łączącego liczne obszary edukacji w szerokim rozumieniu, a także niepodważalny wkład w nowatorskie działania praktyczne. Zapewne ukaże się poświęcona Mialaretowi poważna monografia, na którą zasługuje.

W moim skromnym opracowaniu pragnę ukazać szczególnie znaczące fakty i dokonania. Interesuje mnie przede wszystkim ogólniejsza, moim zdaniem, bardzo konsekwentna wymowa naukowej obecności Mialareta, istota zapowiedzianego i często przywoływanego przesłania, które wywodzi się z najważniejszej idei Nowego Wychowania. Ideę tę jakże trafnie skojarzył z bergsonowską intencją „otwartości”, wielorako uzasadnianej. Nie jest to bowiem żadna doktryna, ale pewnego rodzaju postawa wspólna wrażliwym poszukiwaczom, ujawniona motywacyjnie w postaci niepokoju, spełniona poprzez bogate sposoby animacji, realizację „metod aktywnych”. Być może w taki właśnie sposób wyraża się zasadniczy sens *esprit français*, mentalność stymulacji, kreatywności i dialogu ze światem.

Kierunki działalności Gastona Mialareta

Mialaret urodził się 10 października 1918 r. w Paryżu. Zainteresowany matematyką i filozofią planował pracę nauczycielską, którą uniemożliwił okres II wojny światowej. Zaraz po zakończeniu wojny podejmuje pracę jako nauczyciel matematyki w Albi, włączając się w nurt eksperymentalny *classes nouvelles* w szkolnictwie średnim. Kończy praktyczne studia nauczycielskie w Ecole Normale Supérieure w Saint-Cloud. Jako asystent tej uczelni organizuje pierwszy zakład psychopedagogiki. Jednocześnie studiuje na Sorbonie pod kierunkiem najznakomitszych psychologów tamtych lat: Henri Wallona, Henri Piérona, Paula Fraise. Rezygnuje z priorytetu nauczania literatury na rzecz matematyki, której poświęca dalsze pogłębione studia. W 1957 r. uzyskuje *doctorat d'état* na Sorbonie na podstawie dwóch rozpraw: *Recherches sur la pédagogie des mathématiques* oraz *Selection et formation des professeurs de mathématiques*. Opuszcza stanowisko w uczelni w Saint-Cloud, zostaje kolejno wykładowcą, profesorem Faculté des Lettres et Sciences Humaines na Uniwersytecie w Caen. W latach 1953–1968 jest kierownikiem katedry – początkowo psychologii, następnie pedagogiki.

W tym samym czasie Robert Dottrens, profesor Uniwersytetu w Genewie i współtwórca razem z Jeanem Piagetem Bureau International d'Education powołuje francuskojęzyczną sieć psychopedagogiki i pedagogiki eksperymentalnej, która w roku 1958 stanie się podstawą Association internationale de pédagogie expérimentale de langue française. Przez ponad 20 lat przewodniczył tej organizacji Mialaret. Zaangażował się jednocześnie w aktywność powołanej w 1961 r. Association Internationale/Mondiale des Sciences de l'Education, AMSE/ (World Association for Educational Research, WAER). Po zorganizowaniu w 1973 r. kongresu w Paryżu, objął czteroletnie przewodnictwo AMSE/WAER.

Warto dodać, że w roku 1968 uczestniczył w organizowanym przez Bogdana Suchodolskiego kongresie AMSE w Warszawie. Jego tematem była sytuacja i zadania nauk pedagogicznych, wynikające z potrzeb i problemów, jakie w dziedzinie teorii i praktyki wychowania tworzy współczesna cywilizacja, zwłaszcza procesy industrializacji, demokratyzacji i kultury masowej. Mialaret przedstawił referat *Recherche objective et philosophie de l'éducation* (badania empiryczne i filozofia wychowania).

Mialaret był także zainteresowany problematyką wychowania przedszkolnego. W latach 1968–1974 przewodniczył Organisation Mondiale pour l'éducation préscolaire. Z tego także powodu wielokrotnie przebywał w Polsce.

W latach 1987–1988 był dyrektorem Bureau International d'éducation w Genewie. Jako ekspert UNESCO uczestniczył w licznych wyjazdach studyjnych do Afryki i Ameryki Łacińskiej. Jako wykładowca przyczynił się do rozwoju nauk pedagogicznych w Kanadzie, w prowincji Québec.

Na terenie Francji brał udział w opracowaniu programu nauk pedagogicznych i organizowaniu odrębnych studiów pedagogicznych, zwłaszcza na uniwersytetach w Paryżu, Caen i Bordeaux. Jest autorem licznych książek i publikacji na tematy ogólnopedagogiczne w bardzo szerokim zakresie – od tradycyjnych zagadnień psychopedagogiki i filozofii po edukację nieformalną, przedszkolną i gerontologię. Książki Mialareta tłumaczone były na wiele języków¹. W języku polskim opublikowane jest jego *Wprowadzenie do pedagogiki* (Mialaret 1968) oraz *Rozprawy o wychowaniu* – dwutomowy wybór z ośmiotomowego zbioru pod redakcją Maurice'a Debesse'a i Gastona Mialareta (1988).

Inspiracje i nawiązania

Zgodnie z zapowiedzianą intencją zajmę się jednak naukowymi preferencjami Mialareta w zindywidualizowanym układzie problemowym i chronologii. Wspomniałam o szczególnie inspirującym znaczeniu, jakie dla jego naukowej drogi miało spotkanie z Henri Wallonem, znakomitym psychologiem, który współtworzył i wzbogacał tradycyjną francuską koncepcję *psychopédagogie*. Nie istnieje wszakże merytorycznie adekwatny polski odpowiednik tego terminu. Mówimy chętnie o psychologii wychowawczej lub psychologii rozwojowej. Wallon wszakże głosił konieczność jednoczesnego uprawiania badań nad kolejnymi stadiami rozwoju dziecka i realizacji wychowania, wynikającego z założeń pedagogiki rozwojowej (*pédagogie génétique*). Nie podzielał przekonania, że pedagogika jest nauką normatywną, a psychologia – stosowaną. Widział ich współzależność i interakcję, tak trafnie dostrzeżoną przez Nowe Wychowanie.

Krytyczny stosunek do uprawianego tradycyjnie wychowania oraz do rygorystycznie i abstrakcyjnie ujmowanej koncepcji człowieka pojawił się w podejmowanych już w końcu XIX w. nowatorskich obserwacjach w dziedzinie kształtującej się wówczas psychologii. Podjęto badania nad odrębnością okresów rozwojowych, zwłaszcza dzieciństwa i młodości. Alfred Binet dzięki

¹ Na przykład Mialaret G. 1964. *Introduction à la pédagogie*, PUF, Paris (przekład na języki: arabski, czeski, hiszpański, polski, włoski); Mialaret G. (direction) 1966. *Education Nouvelle et monde moderne*, PUF, Paris (przekład na język hiszpański).

współpracy z Société libre pour l'étude psychologique de l'enfant animuje na paryskiej Sorbonie katedrę nauk o wychowaniu, nieco później powołuje laboratorium pedagogiki eksperymentalnej i ośrodek badawczy. Binet poszukiwał nowej drogi między dawną pedagogiką a tą, którą zapowiadali nowatorzy, ludzie z laboratorium. Sądził, że z tej dawnej pedagogiki czerpać trzeba problemy do studiowania, ale od tej nowej uczyć się należy metod badawczych. Wstępem do pedagogiki miało być studium psychologii indywidualnej.

Taka właśnie dwoistość – merytoryczna i metodologiczna – myślenia o koncepcji rozwoju wyznaczającej jedność działania w zakresie psychologii i pedagogiki charakteryzowała „nowych” pedagogów i znalazła wyraz w podstawowych propozycjach pedagogicznych Mialareta. Pragnę zwrócić uwagę na jego rzadko chyba przywoływaną książkę z końca lat 90. ubiegłego wieku, w której analizuje nadzieje i porażki koncepcji edukacyjnej znanej jako „Le plan Langevin–Wallon” [zwanej dalej Projektem – przyp. red.], uznawanej za podstawowy francuski akt edukacyjny. Powołana bezpośrednio po zakończeniu działań wojennych w 1945 r. Komisja pod przewodnictwem Paula Langevina – później objął ją Henri Wallon – przedstawiała koncepcję edukacji „od Condorceta do Langevina”, głosiła konieczność pojmowania struktury szkolnictwa w powiązaniu ze strukturą społeczeństwa, demokratyzację wszystkich poczynań edukacyjnych w taki sposób, by przewyciężyć selekcję negatywną, wprowadzić powszechność szkoły bezpłatnej i laickiej, upowszechnić nauczanie na poziomie średnim, zrealizować system orientacji szkolnej opartej na wykrywaniu uzdolnień i możliwości każdej jednostki. Reforma – pisano w Projekcie – musi opierać się na założeniu, że młodzież ma prawo do pełnego rozwoju osobistego. Reforma musi zatem proklamować i bronić prawa dzieci i młodzieży do edukacji. Edukacja zaś będzie opierać się na wiedzy z zakresu psychologii dzieci i młodzieży oraz na obiektywnych badaniach każdej jednostki. Mialaret a próbuje oczywiście takie tendencje, podobnie jak przekonanie o konieczności realizowania maksymalnie wydłużonego okresu kształcenia ogólnego. Kultura ogólna – przypomina za Langevinem – reprezentuje to, co ludzi łączy, podczas gdy ich zawody najczęściej odnoszą się do tego, co ich dzieli. Kształcenie ogólne – sądzi Mialaret, podobnie jak autorzy Projektu – powinno równocześnie obejmować kształcenie literackie i uwrażliwianie na rolę nauk ścisłych, podstawę cywilizacji technicznej. Także za Langevinem, Mialaret przypomina, że trzeba czynić przedmiotem badania i nauczania zarówno stosunek między człowiekiem a rzeczami (nauka i technologia), jak i wielostronny stosunek między człowiekiem a człowiekiem

(sprawiedliwość społeczna). Uzasadnia więc Mialaret zarówno dwoiste podstawy kształcenia ogólnego, jak i jego związek z tak ważną zawsze we Francji edukacją moralną i obywatelską, realizowaną w harmonijnym łączeniu indywidualizacji, pobudzania aktywności samodzielnej, ale także umiejętności podporządkowywania się wspólnocie i celowi zbiorowemu. Kształtowanie osobowości i organizowanie współpracy to dwa komplementarne aspekty kształcenia jednocześnie człowieka i obywatela. Niestety procesowi temu zagraża z jednej strony konformizm, osłabienie autonomii osoby, z drugiej zaś – egotyzm, czyli zainteresowanie własnymi tylko sukcesami. Powraca wciąż, typowe dla Nowego Wychowania, upodobanie do priorytetu wolności jednostki, uzasadnionej badaniami psychopedagogów, ale ograniczonego postulatami działania na rzecz dobra społecznego.

Przywołanie przez Mialareta w odrębnej publikacji założeń, nadziei i oczekiwań sformułowanych w latach 1944–1947 przez Komisję Langevina–Wallona ma nie tylko znaczenie dokumentacyjne, ale wyraża i ilustruje zgodność autora z omawianymi propozycjami. Z drugiej strony oczywiście można by odnaleźć w koncepcjach Mialareta kontynuację i treści, i sposobów myślenia charakteryzujących Langevina i Wallona, jego mistrzów i nauczycieli. Z drugiej wszakże strony, nie przypadkiem w pięćdziesięciolecie wspomnianego Projektu, próbuje Mialaret zinterpretować jego realizacyjną porażkę. Stwierdza, że zmieniły się i zmieniają się czasy i polityczne oczekiwania związane z edukacją. Uległ zmianie sens tak klasycznych kategorii pedagogicznych jak szkoła jednolita czy społeczna sprawiedliwość, wyciszane przez narastające tendencje – jak pisał Wallon – publicystycznej hipokryzji. Jako niemal klasyczny pozostał „duch reformy” pobudzający trwałe dążenia do pełnej demokratyzacji edukacji w perspektywie przyszłości – nieznannej, ale zawsze zobowiązującej. Pedagogika Mialareta wyraża więc zarówno bliskie jej i trwałe inspiracje, jak naukową i społeczną troskę o los edukacji, tak ważnej przecież dla losu współczesnego i przyszłego świata. Obejmuje podstawowe obszary edukacyjnego myślenia i działania zawsze w podwójnej perspektywie, jak uczy Nowe Wychowanie, to jest w perspektywie badawczej i moralno-społecznej. Pedagog – sądzi Mialaret – musi jednocześnie uprawiać badania, odpowiedzialnie obserwować fakty i sytuacje, a przede wszystkim osoby; musi także realizować misję wśród ludzi i w obiektywnym świecie.